

מדינת ישראל
הכנסת

פרוטוקול מספר 9/א'
מישיבת הוועדה לענייני פנים
שהתקיימה ביום ג', י"ח בשבט תשס"ז - 31.1.56
בשעה 08:45

משתתפים:

י. ריפתין - היו"ר
מ. ארם
ע. אסף
ד. הכהן
ר. הקטין
מ. חזני
ח. לנדאו
ח. סאלח
ש. פרלשטיין
י. שופמן
ש. שורש

מזמנים:

לסעיף 1 בסדר-היום { שר החקלאות - ק. לוז
חבר הכנסת מ. אולמרט
ד. וייץ - מחלקת ההתיישבות,
הסוכנות היהודית

לסעיף 2 בסדר-היום { מר סילברסטון - משרד הפנים
מר שי - משרד הפנים
מר סינץ - משרד התחבורה
מר עמית - משרד התחבורה
מר פיאמנטה - מתורגמן

סדר-היום:

1. הגדרה עצמית להתיישבות (הצעה לסה"י)
2. צו בדבר פטור יסאים וצוותות-אזיר מהוראות חוק הכניסה לישראל.

פותח את הישיבה.

היו"ר י. ריפתין:

לפני שאנו עוברים לסדר-היום: - שר הפנים אסף שביום ב' הבא יובא לכנסת חוק תיקון לגבי הגג של מס-עסקים. הוא ביקש שוועדת-הפנים תדון בכך עוד בשבוע הבא.

אשר לבעיית המסים המוניציפליים - העניין הועבר לוועדה משותפת של ועדות הכספים והפנים. מתברר שהדבר כרוך בפרוצידורה מסובכת. יו"ר ועדת הכספים מטפל בדבר.

ח. לנדאו:

בנובמבר נערך כאן דיון בעניין השטפונות. הייתי מציע לבקש משר הפנים דו"ח על ביצוע ההחלטות.

הרה"ט: להזמין את שר הפנים לאחת הישיבות הקרובות

של הוועדה ולשמוע ממנו דו"ח על ביצוע ההחלטות בעניין השטפונות.

1. הגדרה עצמית בותיישובות (הצעה לסה"י של ח.כ. אולמרט)

פ. אולמרט:

הייתי רוצה שחברי הכנסת יבינו את הבעיה לאו דוקא על רקע הסכסוך בין משפחות. היריעה הינה רחבה הרבה יותר. מעניין אותנו המצב במושבי-העולים, שבינתיים אינם עוד ישובים חדשים כי הם קיימים כבר קרוב ל-6 שנים וכבר עברו את שלבם הראשון.

אנשי המושבים, מיד כשהם יוצאים מארצות מוצאם, יש עליהם השפעה מחוגים שונים, בעיקר בגלל המנגנון הקשור לעתים עם תנועה התיישבותית, ואלה "מגדירים" את העולים הללו, אם כי מבחינה פורמלית יש לאנשים אפשרות של הגדרה עצמית לפני עלייתם על הקרקע. עם עלייתם על הקרקע, לאחר ש"הגדירו" את עצמם, נשאר הקשר הזה כפזי עליהם לעתיד.

אנו חושבים שאנשים העולים להתיישבות, שאינם מכירים את המציאות ואת ההבדלים הפוליטיים בין המפלגות, לא יכולים להחליט על המסגרת אליה הם רוצים להשתייך. כשהם באים לארץ הם באים במגע עם העולם החיצוני, וכידוע לכם קיימות כאן הגבלות מצד התנועות התיישבות ואין קיים הנוהג שתנועה פוליטית אחת שולחת מרצה לאחר שהמושב "הגדיר" עצמו לתנועה אחת כלשהי. אבל המתיישבים בכל זאת באים במגע עם העולם החיצוני. כל הדבר לא היה נורא אילו היתה הבחנה מוחלטת בין החלק הפוליטי והחלק המעשי של חיי המתיישב, אילו ידע המתיישב שהוא יכול לעבד את אדמתו ללא קשר עם השתייכותו המפלגתית, ואילו היו באים למקום מרצים מכל המפלגות. אבל דוקא ה"פרי האסור" הזה מושך את התנובה ההפוכה מהרצוי.

וכאן אני חייב התנצלות לשר החקלאות. במליאת הכנסת ציטט השר דברים משלי, משיחתי עם מר רענן וייץ, ואצלי נוצר הרושם שהדברים לא נמסרו בצורה נכונה. אני רוצה לומר כאן שהדברים שמסר השר היו נכונים, גם מר וייץ וגם השר מסרו נכונה את שיחתי עם מר וייץ, ונדעתי להודיע זאת גם מעל בימת הכנסת.

לדעתנו, אנו הולכים בדרך לא טובה בכך שאנו נותנים זכות הגדרה פוליטית לאנשים חסרי בגרות פוליטית, לאנשים שחובה עליהם להבין את בעיות הארץ לפני שיהיו מסוגלים להגדיר את עצמם אפילו היו מסכילים במידה מספקת כדי להבין מצע זה או אחר. הגורם הזה שאנו מכניסים סופו להרוס את המסק החקלאי שלנו. דיברתי בכנסת על הצד המוסרי של העניין. מפלגות הקובעות היום שמתר למתיישבים להגדיר את עצמם לתוך מסגרת פוליטית זו או אחרת מכניסים גורם שמחוץ לחקלאות לתוך חיי המושב. כל מתיישב כזה חושב שאם ינתק את קשריו עם תנועה פוליטית זו או אחרת עשוי יהיה לקבל פרס, ועי"כ מוכנס גורם של אי-שקט לצד החקלאי של הפעולה.

לא מעניין אותנו הגורם לסכסוך במקום המסויים הזה. אך חשובה הכרת המתיישבים שיש להם מגדירים את עצמם כפי שהם מגדירים, הם צפויים לפרס. אני יודע שעובדי המחלקה להתיישבות של הסוכנות מרגישים זאת גם בחיי יום-יום. אילו נתנו בידם את חופש ההחלטה - היו אנשים אלה מעדיפים לפעול ישירות ללא זרמי-התיישבות בישובים החדשים. אז היו המתיישבים בכפרים יודעים שחובתם להשיג הישגים במסק החקלאי, ואם יצטיינו - יקבלו מהמוסד המיישב עזרה יותר גדולה. בכל מושב יש מתיישבים מצטיינים ומפגרים. המוסד המיישב חייב לתמוך אך ורק במתיישבים שהם מצטיינים בעבודתם ומוציאים מהמסק את המכסימום, ולהציא מהמושב מתיישבים נחשלים. אחר-כך, כעבור תקופה של כארבע שנים, לאחר שהיו מתבססים, היו המתיישבים יכולים להגדיר את עצמם. אז הם מועברים בכלל מטיפול הסוכנות לטיפול הממשלה, ואז אפשר לתת להם אפשרות להגדיר את עצמם.

אבל מהו המצב בתנועות התיישבות אחרות, לא בתנועת-המושבים? אותה תנועה-המושבים, בהסתמך על רוב בממשלה, נותנת את הזכות למתיישבים, מיד כשהם יורדים מהאניה, להגדיר את עצמם לתנועת המושבים. זכות זו ניתנת עוד, במידה מצומצמת, גם לפועל-המזרחי. המתיישבים אינם מבינים בכלל מה הן המסגרות, ונוצר מצב בלתי-מוסרי.

א.ב.

ישיבת ועדת הפנים
31.1.56

ס. אולמרט:

סוגרים את האנשים במנזר רוחני ומצווים עליהם להשתייך למסגרת אחת. אילו היתה תנועת המושבים מכליזה על עצמה כבלתי-מפלגתית ומרשה לכל מי שרוצה להיכנס ולעסוק בהסברה פוליטית מושב - אילו היתה מטפלת לא בצד המדיני של הבעיה אלא בצד הרוחני בלבד! חינוך, קיבוץ-גלילות וכו' - הרי אז היתה הבעיה נפתרת מאליה, אבל כשתנועה זו מכוונת את המתיישבים מבחינה פוליטית מסויימת - הרי חייבים אנו לדרוש את הזכות המינימלית הזאת של הגדרה עצמית. אין להכחיש שיש בין המתיישבים חוג דתי נרחב, ואם יש להם הכרה כלשהי, הרי זוהי הכרה דתית, ובוודאי היו מעדיפים להשתייך לפועל-המזרחי, אבל אין נותנים להם זאת.

קחו למשל ארץ כמו טוניס. תנועות-הנוער הראשונות שם, אלו שקמו עוד לפני 30 שנה, היו של בית"ר. הציונים הראשונים בקונגרס הציוני השתייכו תמיד לסייעה הרביזיוניסטית. יש שם אפוא חוג אנשים המסוגל להגדיר את עצמו. וכדוגמא: המושב גילת. אין זה סוד שיש שם אנשים שהשתייכו בטוניס לתנועה שלנו, והדבר אף בא לידי ביטוי בבחירות האחרונות לכנסת. אבל הכרתם עומדת תחת לחץ כלכלי, תחת לחץ של טיפול מצד תנועות המתיישבות העלולות להשפיע פחות או יותר על הכרתם.

לסיכום ברצוני לומר אפוא: אני עובד עם מר וייץ זה שנים רבות, ואינני מפקפק ברצונו הכנה שההתיישבות החקלאית תצליח, ותהיה זו התיישבות של כל תנועה שתהיה. אבל הוא צריך לתת גם דין-וחשבון, ואני פונה אליו כאן בוועדת הפנים ומבקש את דעתו הבלתי-משוחדת והגלויה, כפי שהוא נוהג להביעה בשיחות עם אנשי ההתיישבות, האם נכון הוא שפוליטיזציה ותעמולה כנצח הורסים את המשק או לאו. אם חושבים שתככים פוליטיים מזיקים לחיים הרגילים של החקלאות במושב - הרי צריך מר וייץ להיות הראשון לומר שמצב זה קיים במקומות שהמתיישבים לא הגדירו את עצמם. דוקא האיסור הזה על הגדרה חפשית גורם לאי-שקט במושבים. ברור שעצם הפוליטיזציה הזאת היא הגורם הראשון במעלה. כי המתיישבים חושבים שע"י ההתקשרות עם תנועה אחרת יוכלו להשיג משהו מבחינה כלכלית. במידה שאנשים אלה מתחילים להתמזג במציאות שלנו בארץ, והמושבים הולכים ומתבגרים, תעמוד מחלקת ההתיישבות של הסוכנות בהכרח בזמן הקרוב בשורת סכסוכים כאלה, משום שיש במושבים אלה אנשים שהגדרתם היתה מלכתחילה מנוגדת למסגרת אליה הוכנסו, וע"י השתרשותם בארץ הם מתחילים להבין שמקומם וקשריהם הם במקום אחר.

מה מונע אותם לעבור? ר. וייץ:

אני מציע אפוא: ביטול הפוליטיזציה בהתיישבות, ס. אולמרט: וביטול האיסור על הגדרה עצמית מצדם בשנים הראשונות, ההגדרה הפוליטית קובעת כיום למעשה גם בעת חלוקת המקומות: גם חלוקת המקומות נעשית לפי מפתח מפלגתי. יש גיטאות ויש גבולות מוחלטים ומראש נקבע כמה תפתח תנועה התיישבותית זו או אחרת במסך השנים. אם אנו תובעים למשל 4-5 מקומות להתיישבות, לא נקבל אותם. אחרי מלחמה קשה נקבל אולי אחד. ואין לכך כל קשר עם הטענה שאצלנו המקומות אינם מלאים. זה קרה גם במקומות אחרים. אין אנו נאיבים עד כדי לדרוש ביטול הזרמים בהתיישבות מיד. אבל אנו תובעים עכשיו להסיר את הפיקוח, שעצם מהותו מחייבת שחיתות. זוהי הדרך המעשית ביותר. הסירו את הפיקוח על נפשו של האדם, ותנו לו חופש להגדיר עצמו, ואז ייפתרו כל הסכסוכים להם אנו עדים כיום. ואם נעמוד לפני הברירה: להילחם בעד נפשות האנשים הקשורים אתנו באמת - גילחם בעדן. הסכסוכים הללו יפרצו מחד בכל מיני מקומות, כי זכותם הטבעית היא של האנשים במושבים להגדיר עצמם, וגם של המפלגות.

מ. חזני: בקווי-היסוד, במעייף החמישי, כתוב שהממשלה מתחייבת למתן זכות להגדרה עצמית לכל מועמד להתיישבות ולכל ארגון מועמדים להתיישבות, לפני עלייתם על הקרקע. הם יהיו רשאים לקבוע לעצמם לא רק את צורת ההתיישבות, אלא גם את המסגרת הארגונית הרצויה להם. הממשלה התחייבה על כך בשמה ובשם הסוכנות היהודית. ואם ניתנת הזכות הזאת לאנשים שרק תמול ירדו מהאניה, או אף בתוך המניה - על אחת כמה וכמה שהיא ניתנת לאנשים שכבר יושבים כמה שנים על הקרקע.

ס. חזני:

ואטנם, ידוע לי שיש התחייבות מפורשת מצד הממשלה למתן זכות של העברה מזרם לזרם. אני יודע שההתחייבות לא תוקם בדרך של אדמיניסטרציה בלבד, שלא על יסוד זרמים. הדבר הובא בוודאי לידיעת הנהלת הסוכנות ומחלקת ההתחייבות.

ואני רוצה אפוא לשאול: כיצד מתארת לעצמך מחלקת ההתחייבות קיום ההתחייבות הזאת? ומה עשתה המחלקה כדי להגשים בחיים את ההתחייבות הזאת?

ד. וייץ:

אני חושב שאנו מערבבים פה שלושה דברים שאולי קשורים זה בזה במידה ידועה, אבל הם עלולים לטשטש זה את זה. יש באן שאלה של חופש המצפון של הבודד לבחור לו במפלגה כפי שהוא רוצה. זוהי בעיה של חופש האזרח בארץ. יש בעיה שניה - של צורת ארגון ההתחייבות והדרכים בהן נעשית ההתחייבות החדשה. וכאן, כל עוד הנהלת הסוכנות לא קבעה שום דבר - אינני חושב שיש לה הורעה הזאת עכשיו לטפל בכך. והבעיה השלישית - התערבות בעניינים קהילתיים פנימיים של ישוב, התערבות שאיננה נובעת לענין פוליטי של בחירה או תעמולה מפלגתית, התערבות המביאה לידי הפרעות-סדר. הבנתי שהישיבה היום באה כתוצאה מסדרה מסויימים המאפיינים את העניין השלישי הזה, ובו בלבד דנים היום.

שר החקלאות:

כשהצעתי בכנסת להעביר את העניין לוועדה, אמרתי: ענין ההגדרה העצמית בהתחייבות הוא רציני עד מאד. דרכי הפעולה של המפלגה כיום... גוררים אחריהם... הריסת המתיישבים. אני מציע שנעביר את העניין - את כל פרשת מושב ינון - לבירור בוועדה. זהו מה שהצעתי. ברור שוועדת הפנים יכלה לחרוג מתחום הדברים שהצעתי, אבל לפי תפיסתי מתעוררת במושבים הללו השאלה של ההגדרה העצמית כי אם הבעיה שעל רקע סכסוכים משפחתיים והמחלוקת המפלגתית נאחזים בענין ההגדרה העצמית ובאים למושבים הקיימים ומכניסים את העניין הפוליטי-המפלגתי.

ד. הכהן:

הדברים שהושמעו כאן מקיפים עניינים שאינם שייכים כלל לוועדת הפנים. אני תוסך בהחלט בדבריו של שר החקלאות בשאלה העומדת לדיון כאן. אינני מוכן, כחבר הוועדה, לדוש בכל הבעיה הנרחבת על יסוד מקרה מסויימים אחד שקרה במקום שקרה.

אני מציע שלא נראה את ההצעה של חברנו כאן כבסיס לדיון רחב בשאלה הכוללת, אם כי נכון שהשאלה עצמה מעציבת מאד. אני מציע לדון במסגרת הצרה של מאורע מסויימים שקרה במקום שקרה, שהיה בו משום הפרעת סדר ופגיעה בזכויותיו של מישהו.

היג'ר י. ריפתין:

הנוהג בכנסת הוא שכאשר עומדת לסדר-היום שאלה כלשהי, אפשר לדון בה במליאת הכנסת, אפשר להורידה מסדר-היום ואפשר להעבירה לוועדה. המצב הוא שחבר הכנסת אולמרט הציע הצעה בשם "ההגדרה העצמית להתחייבות". נכון ששר החקלאות אמר מה שאמר, וברוח הדברים שאמר הציע להעביר את העניין לוועדה. אבל מבחינה פורמלית אין אני יכול להגביל בדיון את חברי הוועדה, כי הסעיף לדיון, כפי שהעבירה אותו אלי נשיאות הכנסת, הוא: "שאלת ההגדרה העצמית בהתחייבות". אני משבח את הצעתו של שר החקלאות להעביר את העניין לוועדה ולא להטיר הצעות מעל סדר היום גם כשהשר חושב שההודעה שמסר מעל בימת הכנסת מטפלת בוודאי שהוועדה לא תיכנס לתחום סמכותה של הסוכנות, אם כי ייתכן שבהחלטותיה תצטמצם לתחום המצומצם של המושב הזה. אבל אין אני יכול להגביל את הדיון כאן, מכיון שזוהי ההצעה שהועברה אלינו פורמלית ע"י החלטת הכנסת.

שר החקלאות:

לשאלותיו של חבר הכנסת חזני - אני מציע לו לפנות בשאלתה לראש-הממשלה בנוגע לקווי-היסוד.

ד. הנהגות:

הוועדה רשאית לתחום לעצמה סייגים. לאחר שיש לדעת הצדקה הנובעת מהדיון ומהחלטת הכנסת להגבלה כזאת - אני רשאי לחלוק על מכתבה של נשיאות הכנסת. היו"ר לא בדק אם מכתבה של הנשיאות מתאים להחלטה שנתקבלה בכנסת. אני חוזר וטוען שיש הדברים הללו בסמכותנו, ולכן אינני מקבל את הצעת היו"ר שבהתאם לתדריך שקיבלנו מנשיאות הכנסת ניכנס לוויכוח. אינני מקבל את התדריך הזה של נשיאות הכנסת.

ה. לנדאן:

זה בניגוד לתקנון, הנהוג בכל הוועדות.

היו"ר י. ריפתין:

היו"ר בדק את המכתב של נשיאות הכנסת. היא העבירה אלינו מה שהחליטה הכנסת. כי הכנסת מחליטה על הצעות כפי שמציעים אותן מציעיהן.

אני חוזר ואומר: ייתכן שבסוף הדיון נאמר: דנו והחלטנו להסיר את השאלה מסדר-היום. זאת אנו מוסמכים לעשות לאחר שנשמע במה המדובר. מה שאמר חבר הכנסת דוד הכהן אינו מתאים לפרוצדורה המקובלת בכנסת.

ע. אסא:

כדי להגיע לאותה מסקנה שחבר הכנסת דוד הכהן ואני אולי נהיה מאוחדים בה - אינני חושב שלטובת העניין יהיה לצמצם את הוויכוח. אינני חושב שטוב יהיה להשתיק את החברים הרוצים להביע את דעתם. זוהי שאלה ציבורית, ודוקא ע"י הבירור לפדטיו יש יותר סיכויים להבנת העניין מאשר בדרך של אחיזה פורמלית.

אני יוצא מתוך הנחה שהדאגה להצלחת מפעל ההתיישבות שלנו היא משותפת לכולנו. אינני יודע אם יש בעולם דוגמא של מפעל התיישבותי מסוג זה שנעשה בארצנו. יש דוגמא של אנשים שהלכו להתיישבות, אבל אין דוגמא של מפעל התיישבותי שהיה גורם מכריע בעתיד אותה מדינה כמו במדינתנו. מאז קום המדינה, נוסף לקשיים האדמיניסטרטיביים של מפעל ההתיישבות של אנשים שאינם חקלאיים מראש וגם אינם רוצים להיות חקלאיים - אם ללכת לפי הקו הדימוקרטי הצרוף והבחירה החפשית, היה צריך לומר: לא הגדרה עצמית לזרם ההתיישבותי, אלא הגדרה עצמית לעצם ההתיישבות. זהו דבר הרבה יותר חמור. לוקחים אנשים שמעולם לא חשבו להיות חקלאיים - אם כי יש יוצאים-מן הכלל אבל אלה רק מלמדים על הכלל - ולא הלכו להתיישבות מתוך אידיאל, ומושיבים אותם בהתיישבות. ההחלטה לעשות את ההתיישבות בצורה כזאת היתה מבחינה ידועה אורגנסורה גדולה. מפני שפעולת ההתיישבות שנעשתה עד קום המדינה ע"י אנשים שחונכו והגדירו עצמם במשך שנים, גם היא לא הצליחה באחוזים מלאים, ובחלקים גדולים אף בכשלה. קל וחומר כשבאים לאנשים שאין להם יסוד להאשים. אין אנו יכולים להתעלם מהמציאות.

העובדה שהחומר הזה הוא כל-כך בלתי בשל להגדרה פוליטית משמשת גורם מפתה יוצא-מן-הכלל למפלגות פוליטיות לנסות למשוך את האנשים אליהן. מפני שאין אנו עדים להתפרצות מיוחדת של אנשי מפלגות שונות לשם פעולת הטברה במקומות כמו דגניה או נהלל. ואם נעשים בסיונות כאלה - הם נעשים מתוך הערכה של "קציר" קרוב. אך במושבים החדשים, היות ויש אנשים שאפשר בנקל לבלבל אותם בשטח זה, עושים זאת. בהתחלת הפעולה ההתיישבותית באו אלינו בהצעה שהיות ולא הספקנו לגייס את מספר הסדירים הדרוש, ומספר מושבים נשארו ללא הדרכה, ניסם מדריכים שונים מסקנות שונים. בא אלינו למשל איש ממסק שכן, מסיבוי נירים/למושב מבטחים, וטען שהוא מוכן להדריך. והוא נענה, אם כי הותנה אתו שלא ינהל שום פוליטיקה במושב. זה של עולים מכורדיסטן שיש להם תפקידים נעלים מאד: לימוד השפה, חיי כפר וכו'. הבחור עמד בדיבורו, רק ערב הבחירות לכנסת השנייה הסביר לאנשי המקום: אתם בוודאי רוצים להצביע בעד מפא"י - אז מפא"י זה "מ", וכולם הצביעו "מ".

אילו סברתי שאפשר לקיים התיישבות במדינת-ישראל ללא זרמים כלל, ושמוסד ממלכתי יוכל לבצע את העבודה הזאת על כל צדדיה ההכרחיים - הייתי תומך בהחלט בחיסול זרמי ההתיישבות. במשך הזמן, כשיתבגרו האנשים וירצו להתקשר למפלגות - יעשו זאת. אבל אין כל צל של ספק שהפעולה העיקרית היום-יומית של זרמי ההתיישבות, על-כל-פנים של

ע. אסף:

תנועת המושבים, היא מלאכה אפורה יום-יומית, לא פוליטית, של ניהול עדה כפרית עם כל הכרוך, וכל עיון בלתי-משוחד בתולדות החקלאות במדינת-ישראל יהיה חייב להסכים לעובדה שבמידה שתנועה התיישבותית חקלאית התמידה בדרך-החיים הזאת - משום שהחקלאות איננה רק מקצוע - הרי נעשה הדבר רק במקום שהיתה זו תנועה חברתית. במקום אחר לא הצליח הדבר, או שבניהם של המתיישבים לא התמידו אחריהם.

התפקיד המרכזי שלשמו קיימות תנועות התיישבותיות - על-כל-פניהם תנועת המושבים - הוא שירות העניין, המעבר של יהודים לחקלאות כמעבר-קבע, להם ולבניהם, וכל הפרשה של החוקים, התקנות, ההחלטות וכו' שאנו קובעים, מוארים באור זה בלבד.

תנועת המושבים, שהיא הגורם העיקרי במושבי-עבריים, איננה תנועה פוליטית. וראיה - היתה מרידה קטנה בתנועת-המושבים בתוך מפא"י. חברי מפלגה ותיקים מרדו בטשטעת המפלגה, מפני שאמרו: בקשר לענין תנועת המושבים הם רואים עצמם קשורים רק לאינטרס ולייצוג של תנועת המושבים, לא מזמן נערכו הבחירות לכנסת השלישית. לא נשתנתה העובדה שרוב חברי תנועת המושבים הצביעו בעד מפא"י. אבל בתוך תנועת המושבים קיבלו כמעט כל המפלגות קולות, האחת יותר והשניה פחות, החל במושבים הוותיקים וכלה בצעירים ביותר, למחלקת התיישבות יש שני מנהלים, שהאחד מהם הוא חבר באחד המושבים ובתנועת המושבים (יצחק לוי). רוב הציבור באותו מושב מורכב מחברי מפא"י. אבל המזכיר הזה הוא במשך שנים רבות חבר מפ"ם והוא נציג מפ"ם בוועדות חקלאיות וכו'. ומעולם לא עלה על דעת איש לשאול "היכי תמצא".

אתם לא תוכיחו, מפני שדבר כזה אינו קיים, שתנועת המושבים נקטה בצעדים כלשהם - מוסריים, חברתיים, כלכליים - נגד אנשים שהיו בתוך הישובים המסובפים לתנועת המושבים והשתייכו או בחרו במפלגות אחרות. להיפך. אם היו מקרים פה ושם שאנשים במקום רצו לצקוס צעדים מעין אלו - תנועת המושבים התערבה בכל תוקף סמכותה למנוע זאת. העובד-הציוני, שמראשית פעולתו התיישבותית נכללו מושביו בתוך תנועת המושבים - לא שמעת מהם אף פעם אחת טענה שהמושבים שלהם סבלו מפליה כלשהי בתנועת המושבים בגלל היותם חברי העובד הציוני. אבל מרגע שקמה המדינה, החליט העובד הציוני - מתוך חישובים מפלגתיים שלו - שהוא מוציא את המושבים שלו מתנועת המושבים ומקים לו תנועה לעצמו. מצד תנועת המושבים אין כל מניעה לספל טיפול מסודר ואחראי - במידה שהתנועה הזאת מסוגלת - בישובים של "חרות" והעובד-הציוני וכל ישוב אחר, אם כי על-פי התקנון של תנועת המושבים יש הגבלה שאיננה מפלגתית אלא הסתדרותית. לכן לא באנו מעולם לפועל-המזרחי באותן דרישות שהיו לנו כלפי העובד-הציוני בתוקף היותו בהסתדרות.

בתוך ההתיישבות החדשה - ולא רק החדשה - היו כמשך השנים נסיונות של ישובים שמבחינת השקפה לא רצו להתקשר עם זרם התיישבותי מסויים. הרוב המכריע של המקרים הללו לא החזיק מעמד. אי-אפשר לומר שהמחלקה לתיישבות התייחסה אליהם ביחס שונה. היא נתנה את מלוא העזרה גם ליישובים הללו שלא הגדירו את עצמם. תופעה זו צריכה ללמדנו שתפקידן של המוסדות המיישבים אינם יכולים למלא ושאותו סמללים הזרמים התיישבותיים הוא כל-כך חיוני, שאין כל אפשרות במציאות שלנו כיום להתגבר על כל הקשיים העומדים בפני נקודה התיישבותית מבלי ליכוד של תנועה התיישבותית.

המקרה שהובא לפנינו בענין ינון לא היה המקרה הראשון - וכנראה גם לא האחרון - של סכסוכים מעין אלה. כבר חבר הכנסת הימלט העלה בכנסת מקרה דומה כטענה של הציונים-הכלליים. אבל בכל המקרים הללו שבהם הופיע חלק כביכול מקופח במושב זה או אחר - בית-הלל, עין-אילה או מקום אחר - נעשה הדבר אחרי סכסוך מקומי על דקע מקומי, הכלול באי-נכונות לציית להחלטת הרוב בענין מסויים - מעולם לא בענין פוליטי.

מ. אולמרט: בענין זה היה המצב הפוך.

ע. אסף: לא, אם המושב החליט למשל על סדר ידוע של חלוקת עבודה ונמצא מי שהסדר לא נראה לו, והיו בירורים והוחלט מה שהוחלט - נמצאו אנשים שהפרו את ההחלטות שנתקבלו, דבר שהרס את יכולת גביית המסים וקיום השירותים במקום, כולל שירותי קופת-חולים, כי כלפי קופת-חולים מופיע המושב כחטיבה אחת שלמה. כעבור זמן-מה נודע לנו לפתע שהמיעוט הזה הוא חבר במפלגה אחרת, לא במפא"י, ומשום כך הם נדרפים

א.ב.

ע. מסף:

כניכול. ואוכל להביא עובדות שונות, הבנתם של העולים בשטח המפלגות היא פרימיטיבית מאד. הם חושבים רק שאם הם שייכים למפלגה אחת - היא חייבת להגן עליהם. ואם אותה מפלגה לא נתנה להם מה שרצו - הם פונים למפלגה אחרת. ואם אחת המפלגות דוחה אותם - הם פונים למפלגה המוכנה לפרוש את חסותה עליהם.

לכן השתוססתי על דבריו של חבר הכנסת חזני בענין הזכות הקדושה של ההגדרה. אני כופר בכך שיש לחץ כלשהו, כלכלי או אחר, ואם במקרה ידוע יש לחץ כזה מצד אנשי המקום - יש לעקור תופעה זו. עכ"פ, מצד מוסדות מרכזיים ומצד התנועות ההתיישבותיות אין לחץ כזה, ובוודאי לא מצד תנועת-המושבנים. ואין כל קשר לשייכות לתנועת המושבים עם השתייכות מפלגתית. מה קרה לכל האנשים שהצביעו לכל מיני מפלגות אחרות בבחירות האחרונות? האם בולע להם במשהו בתקנון של תנועת המושבים יש סדר כלשהו. אם מתקיימת אסיפה ויש בה רוב בעד עזיבה - צריכה כעבור שלושה חדשים להתקיים אסיפה נוספת באותו ענין, משום שזהו ענין רציני מאד. נכון, גם כדי שהתנועה תנסה להשפיע על האנשים ולהסביר להם. לדוגמא: יש מקום בדרך לבאר-שבע ששמו תפרח. יש בו יהודים דתיים מהונגריה. תנועת המושבים קיבלה אותם וטיפלה בהם, וכעבור זמן קצר אמרו האנשים: אנו רוצים להתקשר עם פועלי-אגודת-ישראל. כאשר נוכחנו לדעת שהם פועלים מתוך הכרה ברורה לא ראינו כל אפשרות לשנות את דעתם, ובירכנו אותם בדרךכם.

אל תנסו לעשות הגדרה עצמית של אנשים בחו"ל, להסביר להם בחו"ל את המצב ולהרחיב עליהם למי שתייכו. אין זו הדרך. הדרך היא כפי שהיא מבוזעת כיום, אם שליחים ידועים מארגונים עולים בחו"ל, העולים באים אל אותה תנועה שאירגנה אותם. אם אנו דואגים לענין ההתיישבות - אל נכניס את הענין המפלגתי לסלע המחלוקת שיפוצץ בסופו של דבר את הישובים, כי כבר אמרתי מה הוא רקע המחלוקת. שאלת ההשתייכות המפלגתית האישית איננה קשורה ולא יכולה להיות קשורה עם ההתיישבות. צריך שיהיה ברור שפונקס... חבר של מפלגה ידועה איננו מקנה שום זכות לאדם לבוא ולדרוש דברים שונים שלא היו ניתנים לו אלמלא היה חבר מפלגה זו או אחרת. אתם גם לא תוכיחו שבכל פעולת ארגון ההתיישבות בתנועת המושבים נשאל מתיישוב כלשהו להשתייכותו המפלגתית.

ונקודה חשובה נוספת: שאלת הדת. אני רואה יתרון רב בכך שהעולים החדשים ברובם הם אנשים דתיים. יש בינינו ובין הפועל-המזרחי רק מחלוקת אחת, רצינית מאד: נקודת ההשקפה של הפועל-המזרחי היא שאנשים דתיים לא די שיקבלו את סיפוק צרכיהם הדתיים, אלא שכל איש שאיננו דתי פסול לכל מגע עם הישובים הללו. לא רק המדריך החברתי והמורה בבית-הספר - גם האיש שבא לתת את ההוראות בענין גידול הצאן חייב להיות דתי. (מ. חזני: לא. הכוונה היא לאנשים שחיים בקרב העולים). זוהי נקודת-המחלוקת בינינו. במושבים הסמפרמנט הפוליטי נמוך הרבה יותר מאשר בקיבוצים ולכן אני חושב שאפשר בהחלט במשך הזמן להגיע לתנועת-מושבנים אחת, כשם שאני בטוח שאפשר במשך הזמן להגיע להסתדרות-עובדים אחת, תנועה בלתי-פוליטית, תנועת-עובדים שבה שאלת השתייכות הפוליטית היא אישית.

אבל אני אומר: לגבי מושבי העולים ברמה הפוליטית שאני מכיר - אני חושב שמינימום אחריות מחייב את כל המפלגות לא לעסוק בשום ענין התיישבותי וכלכלי לגבי המתיישבים, אלא רק בשאלות הפוליטיות הברורות. אין לי כל ספק שהמחלוקת שקרו במושבים ידועים לא היו קורות אילו היה ברור לאותו סיעוט שלא ישיג את דרכו ע"י תנועה אחרת. בעניינים אלה חייב לטפל הזרם ההתיישבותי הדואג לעניינים, ואין לזה כל קשר עם הגדרה עצמית.

מ. חזני: הדיון הזה מוכיח שאין ללחוץ על דיון בבעיות מסוג זה במליאת הכנסת. מצד שני אין להוריד בעיות כאלו מסדר-יומה של הכנסת. הדיון כאן - אילו התקיים מעל בימת הכנסת - לא היו מדברים בו גלויות, אלא היו מדברים בצורה ולעיתונות. אבל דיון כזה המתקיים בתוך הוועדה, יש בו תועלת. אילו היה שר החקלאות מציע להוריד את הענין מעל סדר-היום - לא היינו פותרים בכך את הבעיה, כי היא היתה ממשיכה לבעור.

א.ב.

ד. חזני:

הענין מחייב טיפול רציני וזהיר ביותר, במעשה היום-יומי ומטילא גם בדיון כאן. צדק ולא צדק השר בדברי הפתיחה שלו כשאמר שעצם ההליכה להתיישבות חקלאית איננה נעשית מרצונו החפשי של האדם. זהו באמת "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני". אם אתה מביא את האיש להתיישבות ועובדות שנים והוא בכל זאת אינו אומר "רוצה אני" - לא יועיל מאומה, הוצא יעזוב, תפקידה של תנועת ההתיישבות היא לתת לכך שיאמר "רוצה אני" בסופו של דבר.

את הבעיה העומדת לפנינו עלינו לחלק לשניים: (א) עבר והווה; (ב) העתיד. לגבי העבר והווה, עובדה היא שכל ההתיישבות החדשה מוגדרת מבחינה זרמית-תנועתית ומבחינה פוליטית-ארגונית. צורה זו יכולה להיות שונה, ויש בכך משום חיוב. כי עם כל הוקרתי לעובדי מחלקת ההתיישבות של הסוכנות - כולנו מעריכים ומוקירים את עבודתה הרבה במשך השנים - בכל זאת לא יכול מוסד אדמיניסטרטיבי להקים מפעל גדול של 300 ישובי-עולים ולהחזיק בהם בעצמו. אתה יכול להביא את האנשים ע"י פקיד מחלקת הקליטה וההתיישבות. להחזיק אותם ולהביא לכך שבאמת יאמרו "רוצה אני", להכניסם למסלול של עבודה, לאהבת העבודה ולטטגרת חברתית ידועה - זאת אי-אפשר לעשות בדרך של אדמיניסטרציה. זה סוכרר להיעשות ע"י שליחי תנועה הרואה בכך ייעוד חברתי.

אלא מה? בכל דבר טוב יש שמגבלים צדדים שליליים. ההשתייכות הזאת לזרם ששהיא בהפכת לבית-סוהר מסש. כי לא ייתכן שלאחר 3-5 שנים, כשישוב ידוע מוגדר בתחומי זרם כלשהו והוא בא וטוען שבא לידי הכרה ורוצה לעבור לזרם אחר - לא יאפשרו לו זאת. לא ייתכן שיכפו עלינו להישאר כל חייו באותה מסגרת. זוהי פגיעה בזכות היסודית של חופש האדם. לא ייתכן בלי זרמים. אבל כשמישהו שוכנע שהאנשים מתוך הכרה אינם רוצים עוד להמשיך בהשתייכותם הזרמית - אי-אפשר לכפות עליהם להישאר בה. ולא חשוב כיצד הגיעו להכרה זו, אם מתוך הכרה פוליטית או דתית, אינני מדבר כאן על הטיפול בישובים דתיים, כיצד אפשר ליצור ישוב דתי או הווי דתי. אבל אם אדם אומר: אין אני מרוצה מהטיפול הדתי הניתן לי; נפגע ביסוד-היסודות של הטרדינה אם לא נאפשר לו לבחור בזרם שלדעתו יבטיח לו טיפול זה.

כל עוד לא זכינו שתהיה תנועת מושבים אחת בגדר של תנועה ולא מסגרת פוליטית - הרי התא התנועתית הוא בדרך-כלל גם תא מפלגתי. אין זה אידיאל, אבל זוהי המציאות. אך בכל זאת, אם יש אנשים שהצביעו בעד מפלגות אחרות, לא ייתכן שיגיע להם עונש עבוד זה. אני סודה - ואני רואה לעצמי חובה נעיסה לצילין זאת - שעד כמה שידוע לי ביחס ליישובי תנועת המושבים בהם היו רבים שהצביעו עבורנו, לא נבקשו נגדם אמצעים אחרי הבחירות האחרונות לכנסת השלישית. ידוע לי שמיד לאחר הבחירות היו בסיונות - אבל אלו נבקשו מיד. לא נבקשו שום אמצעי-עונש או לחץ בקרב תנועת המושבים נגד אנשים שהצביעו עבורנו. אחר הוא הטוב אם מנסים לארגן תא מפלגתי בתוך ישוב המוגדר למפלגה אחרת. לכאורה אינני יכול לאסור זאת, אבל זה מביא להרס המושב, והנסיגון מוכיח. לכן אני אומר: בחירות-בבקשה. אבל לארגן תא מפלגתי - זהו הרס המושב.

אבל אם קם רובו של ישוב, פעם, פעמיים ושלוש, ורוצה לעבור לזרם אחר - לא ייתכן שמישהו ימנע זאת מהם.

מישהו הזכיר כאן תקופת מעבר. לפעמים המאבק הוא על רקע אישי תלא רעיוני, ולכן אין למהר. אם כי גם כאן יש הבדל מאין ולאן. אם בא רוב מאורגן של ישוב של הפועל-המזרחי ואומר: אני רוצה לעבור ל"חרות" או למפא"י - יש דברים בגו. אם באים אנשים וטוענים שההדרכה הדתית הניתנת להם בתנועת-המושבים אינה מספיקה והם רוצים לעבור לפועל-המזרחי - זה משהו אחר, אם כי גם כאן יכול להיות משהו. לכן מוטב לומר: חכו כמה חדשים, ואחר-כך תעברו. אבל כעבור אותה תקופה אסור למנוע אותם. אני מוכן גם לקבל את ההגבלה של תקופה מינימלית לקיום המושב לפני שאפשר לעבור, למשל שלוש שנים מיום הקמת המושב.

ט. חזני:

אני רוצה אפוא לסכם בחלק זה בהצעה. יש ועדה שנבחרה לענין זה ע"י הסוכנות, והיא אינה מתקדמת בעבודתה. אני מציע שוועדת-הפנים תסכם בעקרון זה שהממשלה התחייבה עליו מראש בנוגע להגדרה עצמית ובנוגע להעברה מזרם לזרם. עלינו לדרוש גם שהוועדה של הסוכנות תסכם את עבודתה ותקבע תקנון בענין זה.

עכשיו בנוגע לעתיד: - הגדרה עצמית של מועמד להתיישבות או ארגון מועמדים, עובר להתיישבותו, זהו ענין קשה ומסובך. ההתיישבות מתחלקת אצלנו על יסוד מפתח מפלגתי הבנוי על אחוזים מסויימים, מוסכמים או לא מוסכמים. ואני אומר: גם ידי בטעל. בוודאי דרשנו זאת. בתקופה זו. לא היתה כל דרך אחרת להגדרה ולקביעת ההתיישבות. כהודאת-שעה היתה זו יכולה להיות דרך טובה או רעה, אבל ברור שזה לא יכול להיות סידור של קבע. לא ייתכן שבמדינת-ישראל יחולקו מתיישבים לפי מפתח מפלגתי שייקבע ע"י 5-7 אנשים היושבים במשרד או באסיפה ומחלקים את האנשים, ובעיקר שכאן לא מדובר על אנשים שבאו מתימן במרבד-הקסמים. אלה הם אנשים מאפריקה-הצפונית, שהעליה משם נמשכת כבר כמה שנים, שלרוב-רובם של היושבים שם יש קרובים בארץ והם יודעים פחות או יותר כמה המדובר. אבל יש יהודים טובים שאינם יודעים את ההבדל בין מפא"י והפחדטיבים, כי עליהם להיות קצת מושרשים בארץ כדי להבין זאת. אך את ההבדל בין הפועל-המזרחי ובין מי שאינו הפועל-המזרחי הם מבינים היטב. הם יודעים שבתנועת-המושבים לא יקבלו את האווירה הדתית שיקבלו בפועל-המזרחי.

יש כאן מספר אפשרויות שאף אחת מהן אינה

נראית לי. כנראה להנשמה:

א) יש אפשרות שנהיה באמת דימוקרטיים ונשאל את האדם בקובלנקה אם הוא רוצה בהתיישבות דתית או לא דתית. איש אינו אומר שהמכוואי או הטקסוריסט צריך להיות דתי. אבל כל מי שחי במקום עם המתיישבים, אם אתם רוצים לאפשר להם ולבניהם לחיות חיים דתיים, חייב להיות דתי. לא די שיהיה סובלני, ולא די בבית-כנסת ובמקווה במקום. יש צורך בחינוך אקטיבי בכיוון זה, בליחוד לגבי הנוער. אם המדינה טוענת שהיא רוצה לשמור על אורח-החיים של אנשים אלה, לא די שיהיה סורה ובית-כנסת, אלא כל האנשים החיים במקום צריכים להיות אנשים דתיים אשר יחנכו בדרך אקטיבית בכיוון דתי.

ב) אפשרות שניה, תיאורטית: לשאול את האנשים לאיזו מפלגה הם רוצים ללכת. אבל עד כדי כך הכרתם של אנשים אלה אינה מגיעה. והצעתו של חבר הכנסת אסף האומרת שהשליחים "תופשים" את האנשים שלהם - אינה שונה מזאת. לפי הצעתו יוצא שמי שיהיו לו יותר ג'יפים או שהג'יפ שלו יהיה יותר מהיר ויגיע הראשון למקום כלשהו - "יתפוש" את האנשים שם.

אני חוזר ואומר שההתיישבות לא תקויים ללא זרמים. אבל, כמה ישוברים של עולים נקים עוד מהיום במסך השנים הקרובות? הדבר תלוי בקרקע, ובעיקר במים, לא כל-כך בעליה. המספר יכול להסתכם בכמה עשרות או מאות משפחות. ננסה נא אפוא ללכת בדרך של ניטרליזציה. ננסה להקים שות מיוחדת אד-הוק ל-3-4 שנים בשביל אותם אנשים שצריך יהיה ליישב עוד, רשות ממלכתית סוכנותית לאותם הישובים, ללא כל הגדרה פוליטית, רק דתית או לא-דתית. ונראה כיצד יפעל הדבר. זוהי הצעתי לגבי העתיד.

ג. וייץ:

ברצוני לתאר בראש-וראשונה את הרקע המעשי שעליו מתנהל הוויכוח. כי המטרה היא: כיצד להקים בישראל התיישבות מושרשת בקרקע. אין טוב מתיאור הרקע ע"י הבאת כמה עובדות אופייניות, לגבי כל המפלגות. ואתחיל בינון.

ינון הוא ישוב שהוקם לפני שלוש שנים ע"י ארגון של יוצאי תימן שמעברת ראש-העין, ארגון שאורגן ע"י החבר גובר מכפר וארבורג אשר טיפל בהם זמן רב לפני עלותם. רק בהשתדלותו של גובר קיבלו האנשים את המקום הזה. הארגון הזה היה מורכב בעלייתו משתי מצחות: משפחת הזנדאני ומשפחת זארב. הם חיו יפה במעברה לפני עלותם

ר. וייץ:

והיה ידוע על ההרכב הזה מלכתחילה. הישוב הזה הוא אחד הישובים המוצלחים ביותר, בעיקר הודות לעובדה שמיום עלותם התחילו לעבד את הקרקע במשותף כדרגה מעבר, ובאמצעות תנועת המושבים סיפקו להם שני מדריכים מוצלחים ביותר עד שכבר בשנה הראשונה לעלותם היה להם רווח מהשדה שאיפשר להם הקמת לולים באמצעיהם-הם. השנה השניה נסתיימה ברווח כזה שהכניסו את מרבית הכסף להכנסת החשמל לכפר. זהו המושב הראשון שהכניס בשדותיו כותנה. זהו מושב חקלאי שמיום עלותו עלה על דרך פרודוקטיבית והיה מושב שלו ביותר.

בתכנון הראשון נועד המושב ל-51 משפחות, והיה מלא. אף משפחה לא עזבה. לפני שנתיים פנה המושב למחלקת ההתיישבות בבקשה להרחיבו, והמחלקה הסכימה לאור הביבוס הפנימי והטיפול הפנימי של המדריכים. עשינו מאמצים מרובים במקום הזה כדי להשיג קרקע להרחבתו, והרחבנו את הישוב ב-29 משפחות. לא הרחבנו אותו לפני שקיבלנו רשימת מועמדים, מאושרת ע"י הוועד. שהיה מורכב כל הזמן מסתי ה"חמולות" הללו. והיות שלמשפחת הזנדאני היו יותר מועמדים בעין - הוסכם שיהיו בהרחבה יותר מקושרות לזנדאני מאשר לזארב. בליצענו את ההרחבה בשני גלים: קודם 12 משפחות, וכעבור שנתיים הגל השני.

עם הגל השני הוכרר למשה זארב, שהיה הרוח החיה במקום, שכוחו פוחת, בעיקר בגלל העובדה שבענייני חשבונות של הנהלת המושב נמצא לא כשר ביותר. זאת מצאה המחלקה והיות והוא ראש "חמולה", ניסתה להטיל עליו ביקורת קפדנית יותר. לאחר שנעשתה ההרחבה השניה, התחיל סכסוך חריף בין המשפחות, בעיקר לרגל העובדה שמשפחת זארב, שלא היו לה מועמדים משפחתה, ניסתה לחפש מועמדים משפחות אחרות שיתמכו בה. הם הביאו מועמדים שתי משפחות ג'מילי - יחיא ומסעוד ג'מילי - שהמחלקה להתיישבות מכירה אותן כבר כמה שנים. הם יסדו את אבן-ספיר - ומשפחת ג'מילי הרסה את הכפר הזה. הם התפלגו על רקע ברור, ואז העברנו את הג'מילים לרנן בנגב, והם גרמו לכך שבלילה אחד שכרו מכוניות-טשא - לפני ארבע שנים - ועזבו את רנן ועברו לפתח-תקווה בה ניסו להתקשר עם הציונים-הכלליים. המחלקה להתיישבות הודיעה שאת שתי משפחות הג'מילים לא תכניס למושב, כי הן ידועות לה.

כיוון שלזארבים לא היו מועמדים הם רצו שישארו בכפר מספר בתים ריקים. מינינו ועדה שהסרכז שלה היה ישראל ישעיהו, ועדה ניטרלית. היא ישבה עם שני הצדדים ופסקה לסלא את כל הבתים פחות ארבעה, שאותם השאיר ריקים עד להחלטה כעבור מספר חודשים, אם ישרוד שלום בכפר - ימלאו אותם ע"י שני מועמדים של הזנדאני ושניים של הזארבים. אני הייתי בתוך העניינים הראשיתם, כי יבון היה אחד הכפרים שהיו יקרים לי אישית. השלום לא חזר לכפר, והוועדה הביאה בחזרה את העניין להנהלת המחלקה. קראתי לשני הצדדים ואמרתי: אני סוכן להיות פוסק יחידי, בתנאי שתקבלו מראש את פסק-הדין שלי, ושאתריו ישתדלו ללום. שניהם הסכימו, משום שהם מכירים אותי אישית בגלל מקרה מסויים שקרה זמן-מה לפני כן בכפר. ערכתי משפט שנמשך יום שלם. כיוון שהזארבים ידעו שלא אסכים להכנסת הג'מילים, הם באו בדרישה חדשה: יישוב בני המקום קודם ליישוב אנשים מהחוץ. הסכמתי. הביאו לפני ארבעה מועמדים. מהם אחד שסיים את שירותו בצבא והתחתן - אישרתי אותו מיד. שני בני נוספים התחתנו אבל משרתיים בצבא וישתחררו רק כעבור למעלה משנה. אמרתי שהמחלקה להתיישבות מקבלת את האחריות לייסנם במקום ברגע שישתחררו. הבן הרביעי עדיין לא התחתן אם כי התארס, הוא בן 17 וטרם עבר את הצבא. אמרתי שזאת אינני מקבל, ואין להשאיר חלקה ריקה למשך ארבע שנים.

עם פרסום פסק-הדין, כעבור כמה שעות, חזר משה זארב ואמר: אינני מקבל את פסק-הדין, ואלך למצוא מישהו שיגן עלי. אני מצדי טענתי שפסקתי במיטב הצדק והיושר כי לא היה זה עניין פוליטי. משה זארב הלך למכור את האינטרסים שלו בשוק. הודעה היה בפועל-המזרחי, והפועל-המזרחי הבין את העניין ולא רצה להתערב בעניין פנימי של ר"ב על שלטון. משה זארב העביר אפוא את ה"חמולה" שלו ל"חרות". קראתי לאנשי "חרות" והזהרתי אותם, ואמרתי: הם אינם אנשי "חרות" כשם שאינם אנשי מפא"י. הצלחתם ביבון היא פרי עבודתם של שני מדריכים, מישכו ידיכם מן

ד. וייץ:

הענין הזה, אל תעודדו את הסכסוך. תנועת-החרות שלחה למקום מדריך אשר התחיל להדריך בניגוד לסוראות המדריכים של המחלקה להתיישבות. ומאחר שכך, הרי חייב המדריך להראות שיש לו ידיעה, ואם המדריכים האחרים אמרו לזרוע א', הוא הורה לזרוע ב'.

זהו הרקע של ה"הגדרה העצמית הפוליטית", ואין זה מקרה בודד. משפחת הזנדאני יש לה רוב קטן בכפר, רוב של שני קולות. רוב זה כולל את המועמדים שנכנסו בגל הראשון של ההרחבה לפני שנתיים. על-כל-פנים, אין זה מקרה שהכפר החליט סמוך שיקולים מצפוניים שהוא רוצה לעבור. בבחירות לא היה בינון אף קול אחד ל"חרות".

ודוגמא נוספת - מושב של הפועל-המזרחי, טירת-יהודה, מושב של עולי הונגריה. לפני שלוש שנים עזבו אותם למעלה מ-20 משפחות תחת לחץ התנאים. זהו מושב של יוצאי-אירופה, מושב ראשון מסוג זה שהכניס עולים מצפון-אפריקה וטיפל בהם, אחד המושבים לסופת מבחינה זו. סמוך 25 המשפחות הצפון-אפריקאיות, מבקשות 17 משפחות לעבור לשיכון. והם מצאו תואנה מעניינת: יש להם מדריך, מייסד הכפר, אחד האנשים היקרים, והם טוענים שהוא מסדר אותם בעבודות-חוץ רחוקות על-מנת שיוכל להתאנות לנשותיהם - כל 17 המשפחות. שלחתי לבדוק את הענין. סלו שקר וכזב כמובן. אבל אמרתי: אי-אפשר לכפות עליכם מדריך - בחליף אותו. לא - הם טענו - זה לא מספיק. או שאנחנו נשארים בכפר - או הוא. וזהו המתיישב מייסד את הכפר. אמרתי להם: לא יקום ולא יהיה. לא נוציא את המדריך ולא נוציא אתכם לשיכון. אתם רוצים לעבור לכפר אחר - בבקשה. אבל לא אתן לכם לפרוץ דרך בכיוון זה. אני יודע שהם מחפשים עכשיו פטרון, תנועת-החרות במקרה דחתה אותם עכשיו. יש כבר מישהו שחושב שזהו "רקע מצפוני" טוב להגדרה עצמית של 17 המשפחות הללו.

או, למשל, צלפון. זהו מושב תימני טוב שחלק מתושביו צבר לו כסף ו-10 משפחות בו החליטו לעבור לשיכון. אין אנו יכולים לסנוע זאת מהם. אבל במקרה זה אנו עושים אתם חשבון. אם קיבלו עז, כלים וכו' - עליהם להחזיר זאת לפני שהם עוזבים. הם מצאו דרך יותר נוחה. הם התקשרו עם "חרות", ופנה אלי עורך-דין מ"חרות" בשם מורסיו: הוא מגן על ה"עוול" שנעשה להם. ובכפר החלה תסיסה רצינית. פניתי לעורך-הדין והסברתי לו את הענין, והוא הסתלק ממנו בעוד סועד. לאור זה באמת נסמע הדין של ישוב.

ודוגמא נוספת: מושב ישעי, מושב של הפועל-המזרחי. גם הוא מורכב מסתי "חמולות". הוא קם הודות למאמציו המיוחדים של איש אחד בשם מורחי, ראש משפחה. הם עברו את התנאים הקשים ביותר בפרוזדורה. היום זהו ישוב יוצא-מן-הכלל. מורחי נעשה ראש מועצה אזורית, אבל השתמש לרעה בעובדה זו, והורחק. והוא התחיל לחפש כל מיני פטרונים. ולדאבוני מנסה במקרה זה מפא"י להכניס אותו תחת כנפיה. קראתי להם ואמרתי: מה אתם עושים? איזה סין מפא"י ניק זה? הוא מוכר את האינטרסים שלו בבורסה למי שמסלים יותר. סלקו ידיכם ממנו ואז הוא יחזור, כי הוא כוח חשוב, כי הוא יקר אבל הוא אדם אכול-אמביציות. הם הבטיחו לסלק ידם מן הענין. (מן עזני: הם לא הסתלקו).

ומקרה נוסף: גם-הרים, אחד הישובים הפורחים בין משקי ההרים, מושב של כורדים. במקרה זה מפ"ם באה ליישוב ואנשיה עברו מבית לבית והציעו שיכוננים בירושלים, בתוך ריתחת הבחירות ואחריה.

ועוד דוגמא אחת: משען. גם זה ישוב תימני, על-יד מגדל. גם כן ישוב טוב שהוחזק על-ידי מזכיר הישוב שהוא ראש ה"חמולה הגדולה בכפר, אשר מעל בתפקידו. המחלקה להתיישבות ערכה בדיקה ופנינו רשמית לוועד ולמדריכים. הסילו עליו קנס והרחיקו אותו מהמזכירות. לתקופה ידועה. אני יודע שהוא מתדפק על דלתות הפועל-המזרחי. וכבר בא איש מהפועל-אמזרחי ואמר: רודפים אותו מסוים שהוא דתי. במקרה זה אותו איש של הפועל-המזרחי מכיר אותי אישית, ואמרתי לו: אין ספק שהוא דתי, אבל אין רודפים אותו, ומקרה שהיה כך היה. אני חושב שדבריו עשו את פעולתם. אחרת הייתה סדרתם טלחמת-קודש" במשען.

ד. וייץ:

כל העניינים הללו הם על רקע יצרים מובנים, של מבנה משפחתי פטריארכלי השואב מסורת של דורות רבים ומחפש לו כסות בדברים שבשבילנו הם חשובים ועיקרי תורת-חיינו.

אם אפשר הייתי גם אני חושב שמוטב -פוליטיות והתיישבות מסלכתית, אבל הרי אין אנו מדברים על דברים עדטילאים, ואני אומר: כיום, במצב של הארץ, לא בא בחשבון לעשות התיישבות ע"י ארגון מסלכתי כלשהו. לא תהיה בו רוח-החיים שהיא-היא הנושאת אותנו. אנו מוכרחים לקבל את הדחיפה המעשית של אלה לימורי-הנסיון. אילו התנועה הזאת של בני המושבים יכלה לחבוק את כל התנועות ולהיות זייטרלית - בנודאי ובנודאי שזוהי הדרך הנכונה, אבל אנו יודעים שאין המצב בזה. בלי השתתפות אקטיבית מצד תנועות ההתיישבות, במצב של היום, לא בא בחשבון לעשות התיישבות.

אם כך - הבה נראה את הרע במיעוטו. יש להבחין היטב בין אקטיביות פוליטית ובין סיפול גישות קלאי. סיפול של תנועה פירושו: אשראי, הדרכה, ארגון של המשפחה, סיפול באשה, בילדים וכו', דברים שאין להם כל שייכות לעניינים פוליטיים, ולא פשוט כל-כך להעביר ישוב מסיפול אחד למשנהו. ובכל מקרה שעשינו זאת ראינו שהדבר כרוך בקשיים ובטפלות חמורות.

כיצד נקבעת השתייכות של גוף מסלכתחילה? - המחלקה להתיישבות הולכת לפי שני כללים: (א) אם יש לתנועה כלשהי גוף מאורגן בתוך הארץ; (ב) אם אין גוף - אנו אומרים: מה הם יחסי הכוחות והיכולת של המפלגות לספל בדרך הנולד, כי לא כל איש מהשוק יכול לספל בו. יש תנועה שבמשך 40 שנה התמסרה להתיישבות קלאית, ויש תנועה שרק עתה קמה, אבל אין זה מטשטש את העובדה שתנועה שיש לה כוחות סיפול ויכולת סיפול, לה חייבת המחלקה להתיישבות לתת יותר.

ודוגמא: הציונים-הכלליים. מעולם לא ניסו לספל במחוסרי-אמצעים. הם באו עתה ואידגנו גוף. המחלקה נתנה להם אפשרות להקים את שובל 8. הצרות שהיו לנו מהסיפול בישוב הזה שקוללת כנגד מחצית הקשיים שהיו לנו בהתיישבות בנגב כולו. צרכניה לא רצו - והקיסמו להם חנות ויש עניינים. דבר דומה קרה בהנהלת החשבונות עם "ברית-הפיקוח". כטה פעמים החליפו שם סדריכים, ורק לאחרונה, שקבעו סדרין שאנו הצבענו עליו - סדרין משלהם - השתפרו קצת העניינים במקום. עכשיו בא סד אריאב ודורש עוד ישוב.

אנו לא ניתן ישובים חדשים לתנועה שלא מילאה את מה שיש לה. אם אתה מסווה את המקומות הריקים שב"חרות" עם אלה בתנועת הטושבים - הרי בפרופורציה בתנועת המושבים יש פחות מחמישית. אין אנו יכולים להשאיר את מסמך-הירדן ריקה ולתת ל"חרות" נקודות חדשות. זו היתה דרישתנו טכל התנועות. התנועה שמראה יכולת - תקבל. במקרה זה מראה דוקא הפועל-המזרחי את היכולת הרבה ביותר.

אם ישוב, מתוך מניעים של "בונה-פידה", עם רוב רציני, בא למחלקה ומתמיד בבקשתו לעבור - עדיין לא קרה מקרה שלא העברנו. אנו מנסים להשפיע עליהם שישארו, לפעמים הם נפרדים. השאלה היא יסודית ומכרעת בגורל ההתיישבות. אבל נדמה לי שאם נקבע כללים מסויימים לפיהם יוכל ישוב אחד לעבור מרשות אחת לשניה - אפשר להגיע לידי הסכם. אפשר לקבוע למשל מועד מסויים, אחוז מסויים וכו'. או לקבוע שהמיעוט לא יקבל שום יתרון ע"י חרחר, כמו שקרה עכשיו בינון.

אפשר למצוא "מודוס ויוזדי" אם ידברו לגוף העניין ולא יטוהו לצדדים, כמו במקרה הכולט של ינון בו יש התערבות ללא כל קשר עם מצפון אלא התערבות הרטנית גרידא, ומר אולמרט יודע שאני צודק.

פ. חזני:
יש לי שאלה: זרם שיש לו נסיון וכושר-פעולה, שהוכח ע"י נסיון, ויש לו סדריכים ואין לו טקומות ריקים והוא מביא ארגון - האם המחלקה נוהגת להעמיד לרשותו קרקע, מים ותקציב אם עבר את האחוז של אותה שנה?

ד. וייץ:
התיישבות לא עושים מהיום למחר, ומר חזני יודע זאת. בתחילת כל שנה בודקים את האפשרויות, ולפי האפשרויות שלנו ושל התנועה בעבר באים תמיד לכלל הסכם.

2. צו בדבר פטור ימאים ואנשי צוותות-אוויר מהוראות חוק הכניסה לישראל

היו"ר י. ריפתין: סעיף 17(ב) לחוק הכניסה לישראל מחייב את שר הפנים להתייעץ בוועדת הפנים לפני פרסום צו כזה. הצו העומד להתפרסם עתה ע"י שר התחבורה, והדורש אישור של ועדת הפנים, מדבר על פטור ימאים ואנשי צוותות-אוויר מחובת אשרות-כניסה. הוראה זו בנויה על הדדיות, ואני מציע לאשר את הצו ללא ויכוח.

י. שופמן: מה היא אמנת שיקאגו?

י. פרלשטיין: מהו ההבדל המהותי בין סעיף 2 ו-3?

מר סינז: ההבדל בין הימאים ואנשי צוות-אוויר: - יש הוראה של הודיות לגבי אנשי צוות-אוויר. היא מופיעה בפסקה 3, המקבילה למעשה לפסקה 1 שבה מדובר על הימאים. פסקה 2 נוגעת לאנשי צוות-אוויר וזרים המסרתים אצלנו.

אמנת שיקאגו היא האמנה שכווננה את הארגון הבינלאומי לתעופה אזרחית (1944). בטאי 1949 הצטרפה ישראל לאמנה זו. לפי סעיף 37 לאמנה מוציא ארגון זה נוהלים ידועים לפי פרוצדורה ידועה. בין יתר הסטנדרטים והנוהלים בתקבל נוהל בגובע להקלות על הובלה אווירית בינלאומית. במסגרת הנוהל הזה יש הוראה לפיה חייבות המדינות להכיר בתעודות-צוות שהוצאו ע"י השלטונות הזרים לאוויראים ולאפשר כניסה לאנשי צוות-אוויר המצויידיה בתעודות כאלו. אנו רוצים עתה לתת בסיס חוקי לנוהל שהיה קיים עד כה בשדה-התעופה שלנו מבלי שהיה לו ביסודי מתאים בחוק.

י. שופמן: האם הסכם כזה קיים גם ביחס לימאים?

מר סינז: ביחס לימאים העניין מורכב קצת יותר כי עדיין לא הוקם הארגון הבינמסלתי לימאות שגם אנו חתמנו על אמנת היסוד שלה. לפי האמנה שנקבעה ב-1948 בג'נבה בכינוס סטעם הוועדה הכלכלית והסוציאלית של האו"ם היה הארגון צריך להתכונן. אבל בגלל האינטרסים הסטורתיים בשטח הספנות, שהם שמרניים ביותר, של כמה מדינות, יש מספר מדינות החוששות ועדיין לא הצטרפו לאמנה זו, ולכן טרם הגענו למספר הקבוע כדי להקים את הארגון. בשטח זה אין אפוא עדיין גוף בינלאומי העושה את הקואורדינציה הנעשית ע"י ארגון התעופה הבינלאומי. יש כאן רק נוהל מוכר ועקרונות של הדדיות.

סעיף 2 משחרר את האנשים מקבלת אשרת כניסה ומעבר.

מר שי: חוק הכניסה לישראל קובע בסעיף 17(ב) ששר הפנים לאחר התייעצות עם ועדת הפנים של הכנסת יוכל לפטור סוגי אנשים נוספים מהוראות חוק זה, כולן או מקצתן. ימאים או אוויראים הבאים לארץ מספר פעמים בשבוע אינם באים על-פני דרכון אלא רק עפ"י תעודת אוויראי או ימאי. ע"כ שנפרסם את הצו - יקבל נוהל זה את הביסוד החוקי הדרוש.

הייתי רק רוצה לקבל את הסכמת הוועדה לשינוי קטן על דעת משרד הפנים: להוסיף גם את המלים "אשרת חוזר", כלומר: גם אדם שאיננו אזרח ישראלי ונעשה ימאי או אוויראי יוכל לחזור לארץ גם מבלי שתהיה בידו תעודה.

הרחלט: לאשר את הצו בדבר פטור ימאים ואנשי צוות-אוויר מהוראות חוק הכניסה לישראל.

היו"ר י. ריפתין: בישיבה הבאה נמשיך בדיון בענין ההגדרה העצמית. אם יש לחברים הצעות לסיכום הדיון - אבקשם למסור לי אותן לפני הישיבה.
(הישיבה נעלה בשעה 11.45)